

Eksempler paa Bestemmelse af Middelfejlen ved Markforsøg.

Af R. K. Kristensen.

En direkte Bestemmelse af Middelfejlen paa Grundlag af Forskellen mellem Afgrøderne af de sammenhørende Parceller (Fællesparceller) vil som bekendt give et misvisende Resultat, fordi regelmæssige eller »ensidige« Variationer i Jordbundens Godhed — Variationer, hvis Virkning for største Delen ophæves gennem en hensigtsmæssig Parcelfordeling — griber ind i Bestemmelsen. Disse ensidige Variationers Indflydelse paa Middelfejlen kan imidlertid bortskaffes med stor Tilnærmelse ved at dele Jordstykket i Afdelinger, der indeholder en Parcel af hvert Forsøgsled, og korrigere Afgrøden af samtlige Parceller inden for hver Afdeling med en saadan Størrelse, at Gennemsnitsafgrøden bliver lige stor paa alle Afdelingerne; Middelfejlen kan derefter beregnes ved Hjælp af Formlen

$$m = \sqrt{\frac{[[v^2]]}{(p \div 1)(r \div 1)}}^1).$$

Jo mere regelmæssig Parcelfordelingen er, desto lettere falder Inddelingen i Afdelinger. Fig. 1 og 2 viser Parcelfordelingen ved et Forsøg med 10 Havresorter (8 Fællesparceller), udført paa Forsøgsstationen ved Lyngby i 1922²).

¹) Se Tidsskrift for Planteavl, 28. Bind, Side 119—128. — Man kan selvfølgelig ogsaa gaa den omvendte Vej og først bortskaffe Forskellen mellem Forsøgsleddene og derefter beregne Middelfejlen af hver Afdeling for sig; Resultatet bliver det samme.

²) Nærværende Undersøgelse, der blev udført paa Foranledning af Forsøgsleder J. C. Larsen, som fandt det ønskeligt at faa Spørgsmaalet om Nøjagtigheden ved nogle paa Forsøgsstationen udførte Markforsøg belyst, var ikke

Der er her dannet Afdelinger paa to Maader. I Fig. 2 har Afdelingerne den mest sluttede eller samlede Form, og denne Inddeling maa paa Forhaand antages at give den bedste Bortskaffelse af den ensidige Variation og den mindste Værdi af

Fig. 1. 1922. Inddeling a.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7
3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2
6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5

Fig. 2. 1922. Inddeling b.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7
3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2
6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5

Fig. 3. 1922. Inddeling a.

77	72	75	81
78	69	74	80

Fig. 4. 1922. Inddeling b.

77	78	74	68	74	80	73	82

Middelfejlen. Fig. 3 og 4 viser Gennemsnitsafgrøden paa disse Afdelinger, beregnet af de enkelte Parcelafgrøder, der er opførte

oprindelig bestemt til at offentliggøres, men da de omhandlede Forsøg synes at være typiske for gode Markforsøg, og da der ikke tidligere er forelagt Beregninger af Middelfejlen paa Grundlag af de enkelte Parcelafgrøder efter den anførte Formel, er denne Offentliggørelse formentlig ikke umotiveret — trods Undersøgelsens begrænsede Omfang.

paa Fig. 5. Parcellerne var 5×5 m, og Afgrøderne (Kærne) er angivne i Hektogram. Gennemsnitsafgrøden for hele Stykket var 76 hg pr. Parcel, og Forskellen mellem denne Størrelse og Gennemsnitsafgrøden af første Afdeling i Fig. 1 og 3 er saaledes $77 \div 76 = 1$ hg. Formindskes alle Parcelafgrøderne i denne Afdeling med 1 hg, og foretages tilsvarende Korrektioner

Fig. 5. 1922. Virkelige Afgrøder.

82	74	71	77	78	78	80	73	67	63	74	77	79	76	77	78	67	86	86	90
80	74	74	77	76	77	77	74	71	69	69	74	83	72	85	68	67	81	85	87
65	77	83	82	74	74	71	60	64	66	71	74	79	90	87	84	72	74	76	83
73	84	76	88	85	76	75	70	70	63	72	70	80	84	70	66	72	74	72	85

Fig. 6. 1922. Korrigerede Afgrøder. Inddeling a.

81	73	70	76	77	77	79	77	71	67	75	78	80	77	78	79	68	81	81	85
79	73	73	81	80	81	81	78	75	73	70	75	84	67	80	63	62	76	80	82
63	75	81	89	81	81	78	67	71	73	73	76	81	86	83	80	68	70	72	79
71	82	74	86	83	74	73	77	77	70	74	72	82	86	72	68	74	70	68	81

Fig. 7. 1922. Korrigerede Afgrøder. Inddeling b.

81	73	69	75	76	80	82	81	75	71	76	79	75	72	73	81	70	80	80	84
79	73	73	75	74	79	79	76	79	77	71	76	85	68	81	71	70	84	79	81
64	76	82	80	72	76	73	62	72	74	73	76	81	86	83	87	75	77	70	77
72	83	74	86	83	78	77	78	78	71	74	72	76	80	66	69	75	68	66	79

paa de andre Afdelinger, fremkommer de korrigerede Afgrøder i Fig. 6, medens Tallene i Fig. 7 er fremkomne ved at korrigere efter den i Fig. 2 og 4 viste Inddeling.

For at belyse Virkningen af de udførte Korrektioner er Middelfejlen beregnet baade af de korrigerede og de ikke korrigerede Afgrøder. Hvad de sidste angaar, er Middelfejlen beregnet efter Formlen

$$m = \sqrt{\frac{[v^2]}{p(r \div 1)}}$$

(for den første Sorts Vedkommende er hele Beregningen vist):

Sort Nr. 1			Sort Nr.	[v ²]	
Afgrøde	v	v ²	1	247	$m^2 = \frac{3320}{10 (8 \div 1)}$ $= 47.43,$ $m = 6.89.$
82	9	81	2	252	
74	1	1	3	149	
77	4	16	4	100	
72	÷ 1	1	5	326	
64	÷ 9	81	6	317	
76	3	9	7	480	
76	3	9	8	234	
66	÷ 7	49	9	430	
Gsn. 73	Sum	247	10	785	
Sum 3320					

De korrigerede Afgrøder i Fig. 6 (Inddeling a) giver følgende Resultat:

Sort Nr. 1			Sort Nr.	[v ²]	
Afgrøde	v	v ²	1	197	$m^2 = \frac{2300}{(10 \div 1) (8 \div 1)}$ $= 36.51,$ $m = 6.04.$
81	7	49	2	76	
75	1	1	3	341	
81	7	49	4	256	
67	÷ 7	49	5	96	
71	÷ 3	9	6	259	
72	÷ 2	4	7	228	
74	0	0	8	120	
68	÷ 6	36	9	316	
Gsn. 74 ¹⁾	Sum	197	10	411	
Sum 2300					

Paa samme Maade giver de korrigerede Afgrøder i Fig. 7 (Inddeling b):

$$m^2 = \frac{1836}{(10 \div 1) (8 \div 1)} = 29.14, \quad m = 5.40.$$

I 1923 blev samme Steds udført Forsøg med 14 Havresorter (10 Fællesparceller) efter den i Fig. 8 og 9 viste Plan. Her er ligeledes dannet Afdelinger paa to Maader, hvoraf den i Fig. 9 anvendte maa anses for den bedste. Gennemsnitsafgrøden paa de enkelte Afdelinger fremgaar af Fig. 10 og 11, de enkelte Parcelafgrøder (hg Kærne) af Fig. 12. Parcelstørrelsen var ogsaa her 5 × 5 m. Gennemsnitsafgrøden for samtlige Parceller var 105 hg.

¹⁾ At Gennemsnitsafgrøden her er 74 hg mod 73 hg ved de ikke korrigerede Afgrøder skyldes Afrundingsfejlene.

Fig. 8. 1923. Inddeling a.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	11 12 13 14	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
11 12 13 14	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	11 12 13 14
1 2 3 4 5 6	7 8 9 10 11 12 13 14	1 2
7 8 9 10 11 12 13 14	1 2	3 4 5 6
3 4 5 6	7 8 9 10 11 12 13 14	1 2
13 14	1 2 3 4 5 6 7 8	
9 10 11 12 13 14	1 2 3 4 5 6 7 8	

Fig. 9. 1923. Inddeling b.

1 2 3 4 5 6	7 8 9 10	11 12 13 14	1 2 3 4 5 6	7 8 9 10
11 12 13 14	1 2 3 4 5 6	7 8 9 10	11 12 13 14	1 2 3 4 5 6
7 8 9 10	11 12 13 14	1 2 3 4 5 6	7 8 9 10	11 12 13 14
1 2	3 4 5 6	7 8	9 10 11 12	13 14
3 4 5 6 7 8	9 10 11 12	13 14	1 2	3 4 5 6 7 8
13 14	1 2	3 4 5 6 7 8	9 10 11 12	13 14
1 2	3 4 5 6 7 8	9 10 11 12	13 14	

Fig. 10. 1923. Inddeling a.

105	110	106
103	110	108
103		105
98		102

Fig. 11. 1923. Inddeling b.

102	108	111	110	104
98	101	108	104	103

Beregnes Middelfejlen paa Grundlag af de korrigerede og de ikke korrigerede Afgrøder ligesom ved Eksemplet fra 1922, og sammenstilles de fundne Værdier af Middelfejlen, har man:

	1922	1923
Uden Korrektion	6.89 hg	7.54 hg
Med Korrektion, Inddeling a	6.04 -	6.71 -
— — , Inddeling b	5.40 -	6.42 -

Som det ses, har de korrigerede Afgrøder givet en noget mindre Middelfejl end de ikke korrigerede, men Forskellen er ikke overvældende, hvad der naturligvis kommer af, at Frugtbarheden har været ret ensartet paa de forskellige Dele af vedkommende Jordstykke. Ved stærkere ensidige Variationer — der dog ikke hører hjemme paa gode Forsøgsstykker — vil Forskellen selvfølgelig blive større. Som det kunde forudses, har den bedste Inddelingsmaade (Inddeling b) givet den mindste Middelfejl ved begge Jordstykker, men Udslaget er heller ikke særlig stort i denne Henseende.

Fig. 12. 1923. Virkelige Afgrøder.

105	96	90	108	118	104	106	110	103	114	94	115	112	107	115	103	110	103	115	105	103	86	99	101
91	111	102	108	120	114	113	98	113	113	118	107	105	115	98	120	113	113	117	111	110	104	100	115
100	99	93	104	91	117	108	98	114	113	114	111	118	112	115	111	106	111	95	118	101	101	115	105
103	85	104	110	99	114	118	115	91	104	105	108	116	115	103	103	114	109	102	103	102	100	91	108
103	93	91	103	96	97	108	101	111	105	110	110	98	112	113	105	108	105	101	103	111	107	103	96
91	90	82	100	98	88	91	90	95	108	118	113	107	100	92	109	97	94	104	93				

Som allerede antydet ved Offentliggørelsen af Formlen for Bestemmelse af Middelfejlen ved Kombinationer af ensidige og tilfældige Afvigelser, kan det ikke ventes, at ensidige Variationer i Jordbundens Godhed slet ikke faar Indflydelse paa Middelfejlens Størrelse ved den her anvendte Beregningsmaade, — men det samme vil jo ogsaa gælde den virkelige Forsøgsfejle. De smaa Trin, hvormed Middelfejlen ved denne Undersøgelse gaar nedad fra de ikke korrigerede Afgrøder til de efter Inddeling a korrigerede og herfra til de efter Inddeling b korrigerede, gør det berettiget at slutte, at den Værdi af Middelfejlen, man finder efter den bedst mulige Inddelingsmaade, vil være et ret paalideligt Udtryk for den virkelige Forsøgsfejle.

Udregnes Middelfejlen paa Gennemsnitsafgrøden af de sammenhørende Parceller efter Formlen $M = m : \sqrt{n}$, hvor n er Fællesparcellernes Antal, faar man:

$$1922. \quad M = 5.40 : \sqrt{8} = 1.91 \text{ hg}$$

$$1923. \quad M = 6.42 : \sqrt{10} = 2.03 \text{ hg}$$

eller ca. 2 pCt. af Afgrøden. Hertil kommer saa den Forøgelse af Nøjagtigheden, som vindes ved, at saadanne Forsøg udføres paa flere Forsøgsstationer samtidig og gentages i flere Aar.